

Tale til studiestart 2026 på DPU, Aarhus Universitet:

Pædagogikken skal holde dum og doven digital afhængighed fra døren

Af Claus Holm, leder af DPU, Aarhus Universitet

Velkommen til alle jer nye studerende, velkommen til DPU, Aarhus Universitet.

Vi mennesker er dovendyr, der kun gider at tænke, når vi ikke har midler til at løse vores problemer på andre måder. Det mener nogen i hvert fald. Andre har det synspunkt, at mennesker er udstyret med en vilje til at lære, en grundlæggende nysgerrighed – som vi i et dannelsesperspektiv kalder for motivation. Men mennesket er også en skabning, der behøver opdragelse. Det understregede filosofen Immanuel Kant for over 200 år siden i sin bog 'Om pædagogik':

»Mennesket kan kun blive til menneske gennem opdragelsen. Det er intet andet end det, som opdragelsen gør det til«.

Kant var nok mindre interesseret i at opdrage det enkelte menneske, men til gengæld temmelig interesseret i at opdrage hele menneskeheden. Og gerne til fuldkommenhed og perfektion.

For pædagogikken er netop det felt, hvor alle overvejelser om det menneskelige mødes, og derfor har pædagogikken også interesseret filosoffer som Kant, længe inden vi kendte til professionelle pædagogiske aktører.

I dag – og ikke mindst her på DPU – er pædagogik ikke en disciplin i egen ret, den har en række videnskabelige støttediscipliner med sig. På DPU drejer det sig om psykologi, sociologi, antropologi, uddannelsesvidenskab samt filosofi, generel pædagogik og didaktik. I er her for at studere en eller flere af disse discipliner på en pædagogisk bachelor-, kandidat-, erhvervskandidat- eller masteruddannelse. Og I har det til fælles, at I interesserer jer for mennesker, og hvordan mennesker bliver menneskelige, til personer med personlighed, til borgere i en stat eller brugere af offentlig service, eller hvad der nu er pædagogisk og politisk vilje til, at de bliver til.

Så kære nye DPU-mennesker, velkommen til jeres studier, velkommen til en fælles optagethed af at studere pædagogiske emner og spørgsmål.

I skal lære den vigtigste og vanskeligste kunst

Formålet med min velkomsttale er at fortælle jer om, hvorfor jeres studier på en og samme gang er vigtige, vanskelige, ja sågar besværlige – men også hele jeres vilje til at overkomme besværet værd.

Når jeg knytter studiet af pædagogik til besvær, sker det med reference til filosofen Immanuel Kant, som i sine forelæsninger i 1770'erne og 1780'erne udpegede politik, dvs. regeringskunsten, og pædagogik, dvs. opdragelseskunsten, som de vigtigste, men også mest besværlige kunster, man overhovedet kan give sig i kast med. For mens politik handler om at forme samfundet ved hjælp af lovgivning, så handler pædagogik om at forme individerne ved hjælp af opdragelse. Og Kant argumenterede også særskilt for, at pædagogikkens interventioner kunne gøres mere sammenhængende og progressive ved at gøre brug af videnskaben som middel i pædagogikkens tjeneste. Den videnskabelige tilgang vender jeg tilbage til.

Først vil jeg tage jer med til at besøge en anden filosof, nemlig den danske filosof K.E. Løgstrups berømte tale "*Skolens formål*" fra 1981. Dengang indledte han sin tale med at sige, at en bestemmelse af skolens formål kræver, at den præsenterer de afgørende vanskeligheder ved at holde skole. For dem må vi støde på, så snart vi gør rede for formålet. Og han fortsatte med at sige, at hvis vi bilder os ind, at formålet er overkommeligt, så 'har vi forfejlet bestemmelsen'. For det er uoverkommeligt at holde skole. Og det uoverkommelige stammer fra det samfund vi lever i. Af samme grund var Løgstrup i sin tid optaget af, hvad det var for et samfund, der kom efter industrisamfundet. Hans bud var fritidssamfundet, ikke et arbejdssamfund. Og denne samtids- og samfundsdiagnose var medvirkende årsag til, Løgstrups bud på skolens formål blev idéen om tilværelsesoplysning.

Løgstrup er siden blevet rost for, at han med denne idé gik imod, at skolen – og, vil jeg tilføje, uddannelsessystemet som sådan – var til for konkurrenceevnens eller demokratiets skyld. Men nogle vil mene, at Løgstrup (indtil videre) tog fejl i sin diagnose. Vi har i de sidste 50 år ikke set skyggen af et fritidssamfund, men snarere et lærende videns- og arbejdsamfund baseret på digital teknologi.

Når jeg bruger tid på Kants og Løgstrups overvejelser om, hvor vigtige, vanskelige, ja hvor uoverkommelige emner og problemer pædagogikken skal løse, så er det for at give jer en baggrund for at forstå, hvorfor I på DPU vil blive bedt om at stå på de intellektuelle tæer, når I forholder jer til emner som mistrivsel, mobning, ulighed i uddannelse, omsorg, konkurrencestat, læselyst, matematikangst, voksenuddannelse, uddannelsesledelse, AI i uddannelse, eller hvilke emner I nu vil studere nærmere. Forklaringen er, at DPU's samfundsopdrag – de seneste 25 år – har været og er at videnskabeliggøre pædagogikken – kort sagt på et videnskabeligt grundlag løfte niveauet af pædagogisk praksis i fx daginstitutioner, skoler, ja velfærdssektoren generelt, men også i private virksomheder.

Vejen dertil er for studerende på DPU brolagt med jeres tilegnelse af svære teorier i nogle gange ret besværlige tekster. I vil af samme årsag formentlig støde på en slags teorichok. I vil i hvert fald blive

bedt om at tænke, gentænke og nytænke forskellige teoretiske tilgange, problemstillinger og deres betydning for praksis. Tilgange som kan være svært forståelige, til tider modstridende, men samtidig uhyre interessante.

Men accepter – og engager jer – både i begejstring og normalubehag på vejen mod akademisk indsigt og ikke mindst mod jeres kommende bachelor, kandidat- eller mastergrad. For når vi udsætter jer for det, så betyder det blot, at jeg og jeres undervisere ser jer som privilegerede og ambitiøse studerende, der vil studere pædagogik på højeste niveau ved at blive stadig bedre til at tænke og komme med bud på løsninger af pædagogiske udfordringer i vores samtid. Jeres studier her på DPU er altså såre menneskelige, det vil sige, at de både vil frustrere og begejstre jer – og helt sikkert holde jer fuldtidsbeskæftigede.

Det digitale samfund må ikke blive dumt

Hvert år, når jeg taler med dimittender fra DPU, glæder det mig at høre dem sige to ting. For det første, at undervisningen begyndte at kede dem til sidst, hvilket faktisk er et godt tegn på, at de og I vil blive i stand til selv at tilegne jer viden. For det andet og vigtigst, at de fortæller mig, at de også er blevet mere refleksive i forhold til deres faglighed.

For kaster I endnu et blik på jeres studieordninger, vil I konstatere, at hensigten med jeres uddannelse ikke alene er at gøre jer

selv mere vidende, kompetente og metodisk sikre, men også mere refleksive. Det hænger sammen med, at læring er at lære at tænke, har professor i filosofi og pædagogik John Dewey udtalt. I bogen *Hvordan vi tænker* fra 1915 definerer han refleksiv tænkning som at vende et problem på hovedet og underkaste det formålsrettede, alvorlige og sammenhængende overvejelser. Det er mere besværligt end det lyder, blandt andet fordi de pædagogiske problemer, vi beskæftiger os med, ændrer sig i takt med, at samfundet ændrer sig. Lad mig fremhæve et eksempel, som er på manges læber: Generativ AI.

I de seneste 3-4 år har vi oplevet en teknologisk transformation af en størrelsesorden, der næppe er set siden Gutenberg, og mange vil hævde, at den har ændret vores måde at arbejde på, søge viden på og måske meget mere end det. For vi er ikke bare brugere af AI, denne teknologi er ved at blive en integreret del af, hvad det vil sige at være menneske i det 21. århundrede.

På godt og ondt.

På listen over onde ting peger pessimisterne på, at vi med AI aflærer vores grundlæggende færdigheder. At den gør os uselvstændige, dumme og dovne og vores viden overfladisk. Optimisterne derimod peger på, at AI kan være vejen til mere individualiseret feedback inden for uddannelse, accelererede forskningsstudier og i øvrigt bidrage til løsningen på myriader af udfordringer. Men ud

over optimister og pessimister eksisterer der (heldigvis) også kloge tvivlere. En af dem er forskeren Mads Lund Andersen, som stiller udfordrende spørgsmål i kronikken *Er en relation mindre virkelig fordi den er elektronisk*, bragt i Information den 27. juli 2026. For eksempel spørger han: hvis en chatbot kan hjælpe et ensomt menneske gennem natten, hvorfor skulle man så ikke benytte den? Skulle man lade være, bare fordi det involverer en teknologi? Eller: Hvornår er det værdifuldt at tale med en chatbot, og hvornår er det vigtigere at opsøge et andet menneske?

Spørgsmål som disse er vigtige, fordi AI ikke kun er et redskab, ej heller blot et ydre vilkår, det har taget bolig i os som en integreret del af vores liv.

Men det digitale samfund må ikke gøre mennesker og vores liv med hinanden dumt og dovent. Og som DPU-studerende skal I hjælpe os med at reflektere over, hvordan vi kan sørge for, at det ikke sker.

Bekæmp dovenskab og fejhed

Hvordan bliver man så en reflektiv DPU-kandidat, og hvorfor i det hele taget optimere sin evne til at tænke selv, hvis AI lover at løse opgaven for dig?

Også det har filosofen Immanuel Kant et bud på, og det handler igen om personlig myndighed. I et essay fra 1784 med titlen

”Hvad er oplysning?” svarer han, at din oplysning grundlæggende handler om mod; ’mod til at gøre brug af din forstand uden andens ledelse’ eller i en moderne udgave ’mod til at gøre brug af din forstand uden AI’s ledelse’.

Oplysning skulle ifølge Kant bekæmpe dovenskab og dumhed – og, fristes jeg til tilføje, en hjernedød brug af AI, som fører til umyndighed, ufrihed, uselvstændighed... Som oplyste akademikere og borgere vinder vi personlig myndighed ved at tænke reflekteret og gøre kvalificeret – voksent – brug af vores frihed til at tænke over tingene. Hver for sig og sammen.

Dekan Maja Horst og prodekan Niels Lehmann ved vores fakultet, ARTS, skrev for nylig en kronik, hvor de gør gældende, at AI for det første vil gøre jeres læreprocesser og gruppearbejder endnu vigtigere end vores kontrol af jeres opgaver. Og at AI for det andet vil gøre det endnu vigtigere at møde fysisk op på DPU for at deltage i undervisningen, gruppearbejder og i det hele taget engagere sig i sit studie. Hvorfor? Jo, fordi jeres undervisere og studiekammerater kan noget vigtigt, som AI ikke kan; De og I kan sammen overraske hinanden med nye argumenter, kritiske bemærkninger og krav om begrundelser. For lige netop sådan en praksis bidrager til at udvikle jeres menneskelige og akademiske dømmekraft, kreativitet og den professionelle myndighed, I skal udvikle i løbet af de næste par år her på DPU.

Afrunding

Jeg begyndte min velkomsttale med at ønske jer til lykke med optagelsen på DPU, til slut er det mest passende at takke jer for at begynde på studiet af pædagogik. Så på samfundets vegne:

Tak for jeres mod til at tage livtag med pædagogikken, med en af de vigtigste og vanskeligste kunster overhovedet, og det på et tidspunkt, hvor vi nu er konfronteret med det digitale videnssamfunds uoverkommelige spørgsmål, problemer og forandringer af vores forståelse af, hvad det vil sige at blive til som menneske. Det er store ting, som er på spil. Vores opfattelse af læring og trivsel, vores forståelse af, hvad der er centrale kundskaber og færdigheder, og vores forståelse af hvem, hvad og hvordan man drager omsorg for hinanden – samt mange flere forhold. Mit ønske for jer er, at jeres studier af pædagogik vil udvikle jeres refleksionskraft og myndighed til gavn for jer selv og for os alle sammen. Det har vores verden brug for.

Endnu en gang velkommen, til lykke og tak til jer som nye studerende på DPU, Aarhus Universitet!